

wpięto 16.09.2021r.

Grzegorz Gajda

Poznań dnia 14 września 2021



dr hab. inż. arch. Adam Nadolny, prof. PP  
Politechnika Poznańska, Wydział Architektury  
Instytut Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa  
Zakład Historii, Teorii i Ochrony Dziedzictwa  
ul. Jacka Rychlewskiego 2, POZNAŃ  
adam.nadolny@put.poznan.pl

## R E C E N Z J A

Rozprawy doktorskiej Pana mgr inż. arch. Karola Wyszackiego

pt. *"Związki pomiędzy architekturą XX wieku i wizjami architektonicznymi w kinie  
fantastycznonaukowym"*

Wykonana na zlecenie Rady ds. Stopni Naukowych

Wydziału Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Politechniki Łódzkiej.

### 1. Tematyka problematyki naukowej poruszona w rozprawie.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska została przygotowana pod kierunkiem Prof. arch. Marka Pabicha oraz promotora pomocniczego dr arch. Wojciecha Saloni-Marczewskiego. Praca składa się z 6 rozdziałów tematycznych i 4 rozdziałów technicznych, liczy 218 stron. Taki podział pracy wydaje się jak najbardziej słuszny z punktu widzenia prezentacji badanego materiału naukowego.

Na wstępie należy podkreślić, iż praca ma na celu ukazanie związków, dwóch wydawałoby się odmiennych reprezentacji graficznych, obrazu architektury oraz obrazu filmowego. Należy to także podkreślić, że towarzyszy im także, bardzo zajmujący wątek naukowy związany z przyszłością. Futurologia, jak celnie zauważył doktorant we wstępie do pracy towarzyszy nam od wielu wieków, na różnych płaszczyznach. Ta pewnego rodzaju fascynacja nowoczesnością widziana przez pryzmat różnych stylów i kierunków, jest bardzo ciekawym wielowątkowym zagadnieniem, którego częściowego wyjaśnienia, doktorant podjął się w przedstawionej do recenzji dysertacji. Nie było to zadanie łatwe z uwagi na działanie na styku dwóch wydawałoby się przeciwstawnych kierunków twórczych filmu i architektury

Architektura XX wieku do której odnosi się autor w swoich rozważaniach, nacechowana była z natury swojej rzeczy poszukiwaniem odpowiedzi min. na pytanie, o przyszłość definiowaną na wielu płaszczyznach min, teoretycznej, projektowej oraz realizacyjnej. Jeżeli dołączymy do tych rozważań obraz filmowy to uzyskamy

wówczas, bardzo ciekawy efekt poznawczy. Należy podkreślić na tym etapie recenzji, że przedstawione w pracy wyniki badań, nawiązują do działań naukowych łączących architekturę i film, które rozwinęły się na wielu światowych uczelniach m.in. The Bartlett School of Architecture UCL, Porto School of Architecture, a także na Politechnice Poznańskiej. Takie podejście do propagowania interdyscyplinarnych badań jest niewątpliwie warte podkreślenia i promowania w przyszłości.

Architektura w swoim charakterze jest statyczna, to właśnie ruch nadaje jej w pewnym sensie nowego wyrazu oraz znaczenia. Obraz filmowy zapewnił jej tę właściwość, zapisując jednocześnie jej obraz architektury, rzeczywistej lub stworzonej na potrzeby jedynie filmu dla przyszłych pokoleń. Należy podkreślić, że tematyka badawcza poruszana w przedstawianej do recenzji rozprawie jak najbardziej wpisuje się badania prowadzone w ramach nauk inżynierijno-technicznych.

## **2. Charakter rozprawy**

Niniejsza rozprawa wpisuje się w nurt działań naukowych łączących wiedzę teoretyczną z doświadczeniami badawczymi autora. Biorąc jednak pod uwagę całokształt niniejszej pracy sklasyfikowałbym ją w kręgu prac teoretycznymi z zakresy historii i teorii architektury. Połączenie teorii architektury, historii architektury, historii filmu, obraz nauk o sztukach wizualnych w tym przypadku łączy się w bardzo ciekawy zespół wzajemnych zależności, które doktorant starał się w pracy szeroko omówić i skomentować. Przenikanie się poszczególnych wątków badawczych na granicy różnych dyscyplin należy podkreślić, jako niewątpliwy walor pracy. Od wielu lat dyskusje nad tym zagadnieniem są prowadzone w środowisku naukowym, wnioski są jak wiemy oczywiste.

Zaprezentowane przez autora rozważania mogą stać się przyczynkiem do dyskusji, w jaki sposób nowoczesność zapisana w obrazie filmowym, może mieć przełożenie na architekturę. Należy tutaj podkreślić fakt, że wzajemna fascynacja filmem i architekturą jest bardzo silna, a doktorant ukazuje w pracy swoją ogromną pasję badanym zagadnieniem. Przedstawiony wywód naukowy daje możliwość zapoznania się z szeregiem działań twórczych, w odniesieniu, do których fascynacja obrazem filmowym nie jest jednoznaczna, lub nie od razu widoczna. Praca daje czytelnikom możliwość zrozumienia bardziej zaawansowanych zależności między filmem a dziełem architektonicznym. Pojawia się w ten sposób pytanie, jaka jest granica pomiędzy twórczością architektoniczną w ujęciu rzeczywistym a jak ma to miejsce w odniesieniu do wymyślonego obrazu architektury w filmie.

## **3. Analiza źródeł oraz materiałów badawczych**

W tej części recenzji chciałbym odnieść się do powstałych w czasie czytania pracy wątpliwości lub pytań, na które chciałbym otrzymać odpowiedź. Odnoszą się one wyłącznie do tych fragmentów pracy, w których w opinii recenzenta się pojawiły. Jeżeli, pewne części pracy nie zostały wzmiankowane w tej części, recenzent nie zgłasza w stosunku do nich swoich zastrzeżeń.

We wstępnej części pracy Autor, w podrozdziale „1.3 Próba uściślenia użytych w pracy pojęć”, przedstawia szereg definicji, które odnoszą się do głównego nurtu badań, Mianowicie opisują, czym jest fantastyka naukowa na podstawie przeglądu literatury przedmiotu. Recenzent w pełni zgadza się z taką konstrukcją rozdziału

z zastrzeżeniem, że w wersji ostatecznej Autor nie stworzył własnej definicji, tylko w komentarzu napisał, że zmodyfikował definicję zjawiska, którą wprowadziła Pani Joanna Parol.

- Cytuję „W niniejszej pracy zmodyfikowano, więc definicję pochodzącą z artykułu Joanny Parol: *„Fantastyka naukowa – zbiór utworów, w których opisane są zdarzenia, postaci, sytuacje lub przedmioty niemożliwe i niespotykane, a których wizja oparta jest na racjonalnych (tj. niewykluczonych z naukowego punktu widzenia) podstawach”*. ( str.13 pracy).
- **Pytanie\_01**\_W związku z umieszczeniem cudzysłowów w tekście proszę o wyjaśnienie, na czym polega ta modyfikacja ze strony doktoranta, zaprezentowanego fragmentu tekstu. W jaki sposób przytoczona definicja jest jego autorstwa.

W rozdziale drugim pt „*Pomiędzy fascynacją a krytyką...*”, Autor stara się ukazać, w jaki sposób rodząca się kinematografia początku XX wieku, starała się odnieść do zagadnienia ukazywania nowoczesności w architekturze. Na tym etapie pojawia się pytanie do Autora pracy, czy nie nadmierną „nadinterpretacją” z jego strony jest umieszczanie w „koszyku modernizmu”, obok siebie Grand Palais i pawilonu szklanego pawilonu Bruno Tauta ?. Pewne trudności dla czytelnika stanowią także braki datowania prezentowanych filmów i przypisywanych im budynków. Komentarz ten odnosi się do większości rysunków zamieszczonych w pracy. Na przykład:

- „*Fot. 1 Scenografia filmu "Podróż do Krainy Niemożliwości" (1) przedstawia przemysłowe mosty, takie jak chociażby wiadukt Garabit (2).*” „Brak dat powstania omawianych elementów składowych rysunku
- „*Fot. 2 "Zdobycie bieguna" (1912) Georges'a Mélièsa (3) odtwarza architekturę College Park Airport (1908) (4).*” Prawidłowo opisana korelacja pomiędzy prezentowanym obrazem filmowym a obiektem architektonicznym
- **Pytanie\_02**\_Proszę o wyjaśnienie przedstawionych rozbieżności. Dlaczego w różnych fragmentach pracy, wygląda to inaczej.

W rozdziale „2.3 *Fascynacja modernistycznymi ideami (ok.1935-ok.1960)*” zostały wprowadzone przez doktoranta daty graniczne omawianego zagadnienia, łączącego się z obrazem filmowych i zjawiskami architektonicznymi.

- **Pytanie\_03**\_Proszę o wyjaśnienie, na jakiej postawie doktorant, zaproponowała taką a nie inną chronologię czasową. Dlaczego nie została ona w jednoznaczny sposób wyjaśniona, czy też poddana krytycznej analizie.

W rozdziale 2.3.2 „*Modernistyczna przyszłość w filmie...*”, w odniesieniu do fotografii nr 26,

- „*Fot. 26 Architektoniczne wizje w filmie "Rzeczy, które nadejdą" łączą w sobie estetykę Bauhausu z całkowitym brakiem przeszkleń (42). Po 80 latach koncepcję opartą na podobnych założeniach realizuje biuro FCJZ (43).*”

Pojawiają się wątpliwości dotyczące kwestii nazewnictwa, odnoszącego się do kierunków architektonicznych w XX wieku.

- **Pytanie\_04**\_Proszę o wyjaśnienie, dlaczego doktorant skomentował fotografię umieszczoną po lewej stronie i nazwał przedstawiony budynek „estetyką Bauhaus”, a nie stylem międzynarodowym?.

W rozdziale 2.4.2 „Symbolika architektury modernistycznej ...” autor rozprawy wprowadza bardzo w moim przekonaniu dyskusyjne rozważania dotyczące połączenia koncepcji długich kadrów w filmie propagowanych przez Andierja Tarkowskiego a koncepcją przestrzenną Kościoła Światła Tadao Ando., cytuję:

- „Tu pojawia się interesująca analogia z minimalistyczną architekturą sakralną. Przykładowo, Kościół Światła Tadao Ando stosuje przecież identyczny środek artystyczny; wśród betonowych, pozbawionych jakichkolwiek dekoracji ścian wierni muszą szukać Boga we własnych sercach, a sam budynek daje im jedynie sposobność do wyciszenia.”

Nie jestem przekonany, aby połączenie, wizji plastycznych prezentowanych w filmie „Solaris” z roku 1972, jak doktorant o tym wspomina z propagowaniem japońskiego modernizmu i minimalizmu łączyło się z twórczością Tadao Ando w budynku z roku 1989.

- **Pytanie\_05**\_Proszę o wyjaśnienie, w jakim stopniu według doktoranta możemy odnieść koncepcję przestrzeni, czy też architektury z filmu Solaris do twórczości Tadao Ando. Tą są przecież dwie odmienne koncepcje obioru przestrzeni.

Podsumowanie zawarte w rozdziale 2.5 pt „Wnioski reprezentacja graficzna” w przekonaniu recenzenta budzą pewne wątpliwości. Doktorant postanowił podsumować rozdział za pomocą bardzo krótkiego opisu, w którym główny ciężar wniosków przeniósł na formę diagramu. Jest ona zrozumiała nie mniej jednak w rozprawie doktorskiej, należałoby diagram chociażby pokrótce skomentować. W opinii recenzenta dla czytelności diagramu należałoby dodać po jednym przykładzie z omawianych wcześniej obiektów i filmów.

- **Pytanie\_06**\_Proszę o wyjaśnienie, dlaczego doktorant nie wprowadził bardziej rozbudowanego opisu.

Wywód naukowy przedstawiony przez doktoranta w pracy, jest czytelnym ciągiem ukazującym przyczynowo skutkowy charakter związków pomiędzy architekturą o obrazem filmowym. W ramach dyskusji chciałbym odnieść się do pewnego „problemu” metodologicznego, który jest dla mnie nie do końca zrozumiały.

Chciałbym poruszyć kwestię definiowania, przez doktoranta kierunków, czy też postaw twórczych, których tytuły otwierają poszczególne rozdziały tematyczne np. rozdział 4.4. *Architektoniczny regionalizm a filmowe „opery kosmiczne”*. Nie tylko w tym, ale w wielu rozdziałach pojawiają się nazwy kierunków w historii i teorii architektury, które posiadają swoją w pewnym sensie klasyczną definicję. Brakuje mi w pracy doktoranta, jednoznacznego określenia, czy jeżeli mówimy np. o regionalizmie, to nie pojawia się w jego przypadku definicja tego kierunku. Czy mamy to rozumieć tak jak Kenneth Frampton, czy też doktorant użył tego określenia, jako pewnej przenośni. Proszę o wyjaśnienie.

#### **4. Rozwiązanie postawionych w rozprawie problemów badawczych**

Autor rozprawy postawił sobie za cel badawczy ukazanie zróżnicowania kształtowania się zjawiska przenikania obrazu filmowego ukazującego futurologiczny świat przyszłości oraz jego projekcję oraz związki z architekturą, na przestrzeni XX i początku XXI wieku. Tak przyjęta cezura czasowa wynikała z rozwoju dwóch omawianych kierunków filmu i nowoczesnej architektury. Należy uznać za bardzo duży wykład Autora w badania nad związkami obrazu filmowego i architektury na polskim gruncie naukowym. Jak sam stwierdził w przeglądzie stanu badań nie jest to zagadnienie szeroko studiowane.



Z doświadczeń recenzenta prowadzenia badań z zakresu związków architektury z obrazem filmowym jest bardzo trudne i pracochłonne. W wielu przypadkach, dostęp do materiałów graficznych jest utrudniony, badacz musi bazować na własnym sprycie i umiejętnościach graficznych, polegających na odpowiednim „wycięciu” tego, co potrzebujemy z filmu. Z tymi wszystkimi trudnościami musiał zmagać się autor rozprawy, co bardzo doceniam, ponieważ efekt końcowy jest bardzo dobry.

W opinii recenzenta praca wykonana w trakcie opracowywania dysertacji jest bardzo duża. Cieszy fakt, że otrzymany materiał został przez doktoranta tak drobiazgowo przeanalizowany. Dzięki takiemu podejściu mamy możliwość prześledzenia zmian, jakim zjawisko współistnienia nowoczesności, filmu i architektury było poddawane. Ważnym aspektem jest spoglądanie na nie z polskiej perspektywy i w odniesieniu do polskich filmów także. Przedstawione w rozprawie problemy badawcze zostały przez doktoranta opracowane prawidłowo

#### **5. Oryginalność rozprawy przedstawiona do recenzji**

Rozprawa doktorska Pana mgr inż. arch. Karola Wyszackiego pt. *„Związki pomiędzy architekturą XX wieku i wizjami architektonicznymi w kinie fantastycznonaukowym”* jest oryginalnym dziełem naukowym, które poprzez zastosowanie odpowiedniego warsztatu naukowego spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych, dyscyplinie architektura i urbanistyka. Praca jest samodzielnym wkładem autora w badania dotyczące zagadnienia historii i teorii architektury. W stosunku do obecnego stanu wiedzy recenzowana praca jest nowym i jednocześnie kompleksowym ujęciem poruszanego zagadnienia. W pracy zastosowano oryginalny, dostosowany na potrzeby rozważań autora aparat badawczy.

#### **6. Analiza oraz interpretacja otrzymanych wyników**

Autor w prawidłowy sposób ukazał prowadzone przez siebie badania za pomocą rysunków, fotografii, schematów i diagramów. W przekonujący, charakterystyczny dla nauk inżynieryjno-technicznych sposób zinterpretował otrzymane wyniki i odniósł uzyskane rezultaty do ogólnie przyjętych w badaniach naukowych modeli wartościujących. W zwięzły oraz logiczny sposób zredagował otrzymane wyniki i poddał je analizie oraz zakończył część badawczą pracy podsumowaniem, a także odniósł się do zaproponowanych w pracy tez.

Autor w przedstawionej do recenzji rozprawie posłużył się prawidłową metodologią badawczą i wiedzą z zakresu prowadzeni badań naukowych w dyscyplinie architektura i urbanistyka. Podsumowując analiza materiałów źródłowych oraz interpretacja otrzymanych wyników badań w recenzowanej pracy została przeprowadzona przez doktoranta prawidłowo.

#### **7. Słabe strony rozprawy oraz jej wady**

Przedstawiona do recenzji rozprawa została przygotowana starannie pod względem wydawniczym nie mniej jednak nie jest wolna od pewnych drobnych wad językowych i graficznych, które w całościowym ujęciu nie podważają jej walorów naukowych i dydaktycznych. W przypadku publikacji praca powinna zostać poddana profesjonalnej korekcie redakcyjnej, oraz osobnym recenzjom wydawniczym.

## 8. Przydatność rozprawy dla nauk inżynierjno-technicznych

Przydatność niniejszej rozprawy dla nauk inżynierjno-technicznych polega na ukazaniu, przenikaniu i uzupełniania się kierunków badawczych, jak historia i teorii architektura, sztuki wizualne, filmoznawstwo, oraz inne. W przypadku niniejszej pracy mamy możliwość śledzenia tej przemiany na wielu płaszczyznach badawczych, analitycznych jak i teoretycznych. Auto w sposób charakterystyczny dla nauk inżynierjno-technicznych podszedł do prezentacji omawianego przez siebie w rozprawie materiału badawczego.

### Wnioski końcowe

Autor, mino drobnych mankamentów zauważonych w niniejszej rozprawie wykazała się samodzielnym, twórczym oraz kreatywnym podejściem do analizy zagadnienia, którego podjęła się w dysertacji. Należy podkreślić fakt naukowego podejścia do badanego tematu oraz znajomość metod badawczych stosowanych w naukach inżynierjno-technicznych. Umiejętność wykorzystania przyjętego w pracy aparatu badawczego zasługuje na podkreślenie. Niniejsza praca w moim przekonaniu jest ciekawym głosem w dyskusji nad możliwościami przenikania się kierunków badawczych w ramach dyscypliny architektura i urbanistyka.

Reasumując recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr inż. arch. Karola Wyszackiego pt. *”Związki pomiędzy architekturą XX wieku i wizjami architektonicznymi w kinie fantastycznonaukowym”* jest zgodna z przyjętymi standardami dla pracy doktorskiej w naukach inżynierjno-technicznych, dyscyplinie naukowej architektura i urbanistyka. Przeprowadzając swoje dowody autor rozprawy wykazała się wiedzą teoretyczną jak i ukazała naukowy oraz implikacyjny charakter swoich badań. Biorąc pod uwagę powyższe oraz mając na uwadze przeprowadzone przez autora badania z zakresu historii i teorii architektury wnoszę o wyróżnienie recenzowanej rozprawy.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska spełnia wymogi zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi w szkolnictwie wyższym na terenie RP. Niniejszym wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Politechniki Łódzkiej.

  
dr hab. inż. arch. Adam Nadolny, prof. PP